

Preklad z knihy **Zvieracie mesto (Eseje o populárnej kultúre, histórii a emóciach)** od Mance G. Renko. Preklad: Barbora Almáši

Keď idem von a vypijem dva vínné stríky, hlasy zvierat začnú poľavovať a čím viac vypijem, tým viac sa stišujú, až kým nedosiahnem moment číreho pokoja. Akiste sa niektorí ľudia cítia takto vždy, avšak nanešťastie ja medzi nich nepatrím a v mojej hlave neexistuje ticho. S každým pohárom naviac sa zvieratá presúvajú do svojej postele a jedno za druhým zaspávajú – moja hlava sa úplne upokojí. Neviem veľa o svojej rodine, viem ale, že rodina môjho deda Josipa, ktorá prišla do Ľubľany zo Šibeniku, mala hostinec a v ňom kanárika, ktorý rád opakoval: *Koki Grgić, Klagenfurtská 65, ešte dva deci, prosím*. Odjakživa ma Koki zaujímal viac ako ostatní moji predkovia a možnože som ešte *dva deci, prosím*, zdedila naozaj po ňom. Ešte dva deci do pokoja. Ak mám šťastie, zvieracie mesto po opici spí dlhšie než zvyčajne a to znamená, že sa dopoludním predieram iba cez hmlu, a nieto ešte aj zvieracím lomozom. Avšak v posledných rokoch skôr nemám šťastie a zvieracie mesto sa už po niekoľkých pohároch a hodinách zobudí, zapne sirény, zdovie, trieska dverami a k tomu všetkému ešte aj pospevuje (*Celá ulica sa zbláznila, ulica sa zbláznila, nevolaj 155, 155*¹ – niekto by mohol tvrdiť, že Dare Kaurič zradil svoj punkový pôvod, keď vymenil punkovú skupinu Kuzle za popových Kingstone, ale možno práve nedôvera v políciu, ktorá sa prenáša na deti z generácie na generáciu, je skutočným dedičstvom punku). Keď sa zblázni zvieracie mesto – *zblázni*, mám úzkostný záchvat, čo občas znamená, že sa mi myslou prehánajú tri rovnaké myšlienky, ktoré neviem utíšiť, že moje celé telo je tak napäté, že nie je ani len jedno miestečko, ktoré by som dokázala uvoľniť, alebo to, že sa mi žalúdok aj hrud' naplnia neznesiteľnou ťarchou, ktorá sa nijakým spôsobom nechce odvaliť. To môže trvať od jednej hodiny, ak mám šťastie, do desiatich hodín, ak ho nemám. Naposledy to bolo naozaj zlé na pomaturitnom stretnutí po osemnástich rokoch, kedy som prežila šesť hodín s tridsiatimi bývalými spolužiakmi a spolužiačkami, pociťujúc nadšenie a hrôzu zároveň. Potom sa mi celú noc v hlave prehrávali tie isté vety a útržky rozhovorov, ktoré som v ten večer počula: *Čo je to ZRC SAZU?; A čo to vlastne robíš?; Ani môj sa nechcel ženiť, ale potom sme mali taký žúr, že mi povedal, že by si ma vzal skôr, keby vedel, že to bude tak fajn; Hneď ako sa zobudím, pošlem esemesku svojej mame, nech príde po deti a sa o nich postará; Hej, teraz sme v podkrovnom byte a je to super, však inak sa deti nedajú zmanažovať; My s tým mojím sme spolu 17 rokov; Moji rodičia vezmú moje a bratove deti k moru a vrátia sa totálne vyžmýkané; Teraz sú všetky seriály woke, na to sa vôbec nedá pozerieť; Už nie sú seriály ako boli Priatelia; Stranger things bol dobrý seriál, ale posrali ho tými lesbami; Ja čítam len Tolstoj, všetko ostatné*

¹ Cela ulica nori, ulica nori, ne klič 113, 113; Kingston: Cela ulica nori

sa mi zdá banálne; Nezaujíma ma nejaké filozofické kecy o materstve; Konečne ma požiadal o ruku, nebudeme mať klasický obrad, bude to skôr taká žúrka; Ja poznám jedného vegána, ktorý je fakt tlstôch, my sme jedli palacinky a on čipsy; A môžeš sa vôbec najesť bez mäsa, ja nutne potrebujem mäso, aby som bola sýta; Naše deti sú korunou našej lásky; Až keď spoznáš toho pravého muža, môžeš s ním mať dieťa, všetko závisí od toho, či nájdeš toho pravého; on nie je veriaci na taký ten klasický, sunday school spôsob; Nie, vôbec nespíme, teraz nám rastú zúbky; Keď má decko štyri roky, dostaneš svoj život nazad, úprimne, ja teraz ani neviem, čo mám so sebou robiť, asi potrebujem nové hobby; Koľko ste dali za stavebné povolenie?; Sorry, nemôžeš tu sedieť, tie dve stoličky sú rezervované...

Všetky tieto frázy, uvoľnená ideológia pod maskou sentimentálnosti, šovinizmus len tak mimochodom, nerozhľadenosť, ktorá sa schováva za intelektuálnou nafúkanosťou, nezmenené úlohy, akoby bol život gymnaziálnou triedou – moja najhoršia nočná mora – mi utkveli v hlave a v polospánku ma mučili viac, ako by ma mohli mučiť v bdelom stave.

Myslím si, že som si najneskôr počas strednej školy vytvorila sebaobránný systém, odstup, ktorým som vedome oddelila svoje vnútorné prežívanie od seba ako herečka. Takto som mohla predvádzať takú verziu seba samej, ktorá zabránila tomu, aby mi čokoľvek ublížilo; a aj ak by sa to stalo, bolo by to namierené na moju verejnú persónu a nie na mňa. Persóna bola pre mňa užitočná až do tej miery, že ma časom samú prerástla a to, čo prešlo cez ňu, sa dalo rýchlo potlačiť a znova sa vrátiť do sveta – alebo ho dokonca dobyť. Ale usadeniny potláčania ostali a rokmi ich bolo toľko, že ponúkali skvelý parket pre tanec zvieracieho mesta a až neskôr som o ňom pochopila, že je len ozvenou nahromadenej úzkosti. Keď zvieracie mesto neutíšili ani omamné látky, ani ľahkovážne výstrelky a ani práca, nezostalo mi nič iné, ako sa ho pokúsiť vykoreniť a začať kopáť.

Neverím, že by písanie naozaj pomáhalo pri sebapoznávaní, pretože rovnako ako sa písaním odhaľujeme, tak sa aj skrývame, a písanie nie je viac cestou k dekonštrukcii ako cestou ku konštruovaniu vlastnej (literárnej) osoby. V starých denníkoch, dokonca aj v tých pubertálnych, sa pravda často skrýva na tých najneočakávanejších miestach a v letmom pozorovaní, zatiaľ čo časti textu, ktoré sa zdajú byť najviac výpovedné, môžu byť celkom performatívne. Ak som na niečo prišla rokmi čítania a písania, je to to, že písanie je len jeden z ďalších nástrojov, s ktorým môžeme klamať o tom, kým sme, pričom zároveň veríme, že to, čo píšeme, je výsledkom nekompromisnej úprimnosti. *Zvieracie mesto* som nezačala písať preto, aby som povedala niečo úprimné o sebe alebo o druhých. Začala som ho písať preto, že písanie je jedna z mála činností, pri ktorej viem premýšľať dlhšie nad jednou vecou a utíšiť polyfóniu v mojej hlave, pričom sa pri tom neustále borím so svojimi zábrami. Neočakávam pritom žiadnu záchranu, tobôž nie

riešenie vnútorných konfliktov, dúfam ale, že aspoň niečo z toho, čo napíšem, nájde svoj život aj niekde inde ako v mojej hlave; a že to bude v cudzej hlave menej invazívne ako v tej mojej. Písanie nie je terapia, je to tréning.

V zvieracom meste sa miešajú napol artikulované myšlienky iných ľudí, častokrát príliš premyslené idey, surové city, kľúčové životné lekcie, populárna kultúra, politické názory, história, vysoké umenie a nízke vášne. Občas si poviem: ako dobre, že mám tak bohatý vnútorný život, a to myslím naozaj vážne. Naopak inokedy sa mi zdá, že by som dala čokoľvek za minútku ticha. Táto kniha je hľadaním rovnováhy medzi hlasmi a tichom, je pokusom zdirigovať hlasy v zvieracom meste... *Je nepokojné ako more, nezdá sa ti?*²

² Je kot morje nemirno, se ti ne zdi?; Kingston: Cela ulica nori

To, čo sa deje medzi ženami, napísala Christ Krausová v knihe *I Love Dick, je najzaujímavejšia vec na svete, keďže je najmenej opísaná*. Nie som presvedčená, že je naozaj najmenej opísaná, boli sme ju však ako spoločnosť najmenej pripravený vidieť, historizovať a skanonizovať. Dominantný diskurz o *ženskom priateľstve* začal naozaj vznikáť len v poslednom desaťročí, avšak história ukazuje, že ženské priateľstvá boli pre nespočetné umelkyne (v prípade iných žien nemáme takmer žiadne zachované pramene) kľúčové v presadzovaní sa a prežití. Tieto priateľstvá prežili sťahovania sa, rozpady impérií, národné hranice a ideologické zmeny: môžeme to pozorovať pri umelkyniach Ivane Kobilici a Käthe Kollwitz alebo pri spisovateľke Zofke Kvedrovej a političke Marthe Tausk. V klasických literárnych dielach Weimarskej republiky, napríklad v románoch Irmgard Keun, sú živo vykreslené priateľstvá, ktoré boli neraz jediným stabilným a bezpečným vzťahom pre mladé ženy vo veľkomestách (neznie to trochu ako dievčatá v seriáli *Girls?*). Moderné dievčatá potrebovali priateľky; po dokončení školy sa zamestnali v miestnych kanceláriách, dostatočne samostatné, aby nepotrebovali svadbu, ale príliš zraniteľné, aby sa prechádzali samé pod lampami veľkomesta. Priateľky, alkohol a pop, to je podstata moderného ženského priateľstva, ako ho vidíme v kozmopolitnej literatúre dvadsiatych a tridsiatych rokov 20. storočia. Celoživotné ženské priateľstvá existovali ešte predtým, ale až metropoly po prvej svetovej vojne im ponúkli kulisu, vďaka ktorej sa mohli stať súčasťou (populárnej) kultúry, i keď sa zdalo, že sú to len prchavé fenomény, ako ich nazval Siegfried Kraucauer, *kométy*, o ktorých ani najlepší astronóm nevie predpovedať, či skončia *na ceste* alebo v *manželskej posteli*. Ale aj v dvadsiatom prvom storočí ženy neprestali miznúť ako *kométy*: tak ako neapolský cyklus Eleny Ferrante aj *Girls* Leny Dunham končia rozpadom priateľstva; zatiaľ čo v prípade *Girls* dochádza aspoň k záverečnej konfrontácii, Ferrante sa rozhodne pre ghosting ako záverečnú bodku za vzťahom, ktorý trval pol storočia. Ženy, priateľky, miznú, niekedy len preto, že už nechcú byť s nami, a inokedy, ako hovorí Ferrante, *zmizli z povrchu zemského, ochoreli, ich nervy neodolali šmirglu trápenia, bola preliata ich krv*.³

*

Jednu z najznamenitejších scén som zažila počas noci v Londýne, keď udrela tá správna hodina na to, aby alkohol v ľuďoch prebral to najlepšie. Už z ďaleka som počula známu melódiu, a ako som sa blížila k pubu na konci ulice, uvidela som, že je plný mladých ľudí, ktorí stáli na stoloch a stoličkách, objímali sa cez plecia a jednohlasne spievali *Angels* Robbieho Williamsa. Bol to moment dokonalej harmónie, ktorý sa blížil k svojmu vrcholu – *and through it all she offers me protection, a lot of love and affection whether i'm right or wrong* – a keď dosiahol vrchol – *i'm loving angels instead* – bolo možné zacítiť totálny výboj, po ktorom nasledoval zmätený flirt a hromadný pohyb pred dverami, kde sa zapalovali cigarety ako po orgazme s osobou, ktorú človek ešte nepozná

³ Elena Ferrante: *Tí, čo odchádzajú – tí, čo zostávajú*, slovenský preklad Ivana Dobrákovová.

natoľko, aby sa pred ňou uvoľnil, a preto sa vo chvíli po zlomení kúzla musí rozptýliť niečím vonkajším. Keď som neskôr videla ozaj zlý dokument o Robbiem Williamsovi, v ktorom použili archívne zábery desaťtisícového davu spievajúceho tú istú pieseň, došlo mi, že spoločné prežívanie popu, účasť na tomto rituáli má najbližšie k súčasnej dobovej religiozite. *Angels* je predovšetkým metafyzickou piesňou o spáse, nádeji a láske, ktorú sme počuli toľkokrát, že pripomína skôr zaklínadlo, alebo ak chcete, modlitbu, než pieseň. Nikdy sme sa ju nemuseli učiť, aby sme ju vedeli naspamäť, ale zdá sa, že podobne ako naše najväčšie lásky, priateľstvá a obavy žije v nás od nepamäti, akoby nás poznala skôr, než sme mohli poznať samých seba. Alebo ako povedal Siegfried Kracauer pred sto rokmi o typickom dievčati z veľkomesta, ktoré chodilo na tanečné zábavy so svojou priateľkou: *ale nie ona je tá, ktorá pozná každú pieseň, to piesne poznajú ju, oblapia ju a nežne ju zabijú*. Keď ma pieseň *Habits* oblapila na ľubl'anskom kruháči, nielenže vedela o mne viac ako ja o nej, ešte aj vedela viac o mne, ako som o sebe vtedy vedela ja sama.

Ale rovnako dôležité je, že veľkú časť histórie kategória *génia* alebo *intelektuálky* pre ženy neexistovala, pretože verejnosť nikdy nedospela k spoločenskému konsenzu, ako by sa nimi ženy *mohli stať*. Existencia *génia* alebo *intelektuála* sa začne vstupom na verejnosť; čo bolo pre ženy nedostupnejšie ako pre mužov. Už len samotné slovo génius má v našom jazyku len mužskú formu a geniálna žena je nezvyčajnejšia kombinácia ako geniálny muž. Skutočnosť, že sa nám ako prvá vybaví Virginia Woolfová pri väčšine otázok týkajúcich sa intelektuálnej a umeleckej tvorby žien, nie je spôsobená len jej výnimočnosťou, ale aj jej systematickým rozoberaním otázky, čo znamená napísať veľké literárne dielo a ako sa stať *veľkou* bez toho, aby sa príliš podriaďovala spoločenským očakávaniam, ktoré sú na ženy kladené. *Vlastná izba* nie je len presnou štúdiou skromných možností, ktoré majú ženy pri uplatnení sa v intelektuálnej a umeleckej sfére, ale je aj varovaním pred všetkým tým, čo môže v ceste k úspechu stáť. Takže, čo platilo pre Virginiu Woolfovú, platí aj pre nás všetky: Mať peniaze pomáha. Mať muža alebo ženu, ktorý*á sa o teba a tvoje dielo postará, tak ako počas života, tak aj po ňom, taktiež pomáha. Prekonať výčitky svedomia, keď na prvé miesto kladiete seba a svoju prácu, je nekonečný boj, pretože príliš dlho sme verili, že cnosť ženy sa meria odriekaním – a kanonizovaná literatúra v tomto zohrala kľúčovú rolu (*a máte ešte svoju perinu, alebo ste sa vzdali aj tej, ako mamka Pôstková?*).